

k-nak írja (káosz, karakter). Nem értem, miért kellett a szerző nevét a címlapon németül (Wilhelm Wundt) írnia, holott Wundt neve már magyaros alakjában (W. Vilmos) honosodott meg irodalmunkban, s holott a *Kultúra és Tudomány* c. vállalat Schopenhauer Artúr, Faguet Emil és Jerusalem Vilmos nevét is magyaros alakban írja.

Sajtóhibával alig 1—2 helyen találkoztam; így a 67. lapnak 8. sorában *érezem van érzet* helyett, a 111. lapnak 6. sorában *fizikai psychikai* helyett. A műhöz sem tartalomjegyzék, sem tárgymutató nincs csatolva. Ára a mai nyomdai kiállítás drágaságát mutatja.

(Sárospatak.)

Rácz Lajos.

Die deutsche Schulreform. Ein Handbuch für die Reichsschulkonferenz. (251+68 l.)

Die Reichsschulkonferenz in ihren Ergebnissen. (226. l.) — Mindkettőt a berlini *Zentralinstitut für Erziehung und Unterricht* adta ki. Megjelent Quelle & Meyer lipcsei cégnél évszám nélkül. Ára egyenként kötve 30 márka.

Ez a két könyv egymást kiegészíti s ép oly eredeti, mint tanulságos kísérletet mutat be arra nézve, miként lehet és kell valamely nagyobb szabású vállalkozást kellőképpen előkészíteni s utóbb az eredményeit összefoglalni. Minket elsősorban a problémának ez a technikai megoldása érdekel; a gazdag tartalomnak, amely cselekvő betekintést kíván, főbb vonásokban csak azután ejtjük sorát.

A porosz kultuszminisztérium megbízásából a berlini *Zentralinstitutban* a *Reichsschulkonferenz*, napirendjére tűzött iskolai reformkérdésekről beható megbeszéléseket folytattak, amelyeknek az volt a célja, hogy az értekezletnek nagyszámú részvevőjét eleve tájékoztassák, még pedig nem csupán az őket érdeklő különleges területeken, hanem egyúttal egyetemes áttekintést nyújtsanak az egész német iskolaügynek mai állásáról, amelybe a tervbe vett reformok majd bekapcsolódnak. Az ilyen előzetes általános eligazodás már csak azért is helyénvaló, mert az iskolai reformok történetének tanúsága szerint a specialisták törekvései és túlzásai rendszerint káros visszahatással voltak, az egység rovására mentek. Az említett tárgyalások először a *Pädagogisches Zentralblattban* jelentek meg, majd az elsőnek említett kötetben a következő tárgyi csoportosításban: I. Az iskolareform jogi alapjai. II. Az oktatásügynek külső és III. belső egysége. IV. Tanítók. V. Tanulók. VI. Szülők tanácsa (*Elternbeiräte*). VII. Gondolatok a községek részesedéséről az iskola közigazgatásában, felügyeletében és munkájában. Ezen fejezeteken belül az egyes kérdéseket külön előadók tárgyalják s közlik a reájuk vonatkozó, főleg újabb német bibliografiát és rendeleteket. A kötet végén 68 lapon egész terjedelmében kapjuk az iskolai értekezlet kérdőpontjait és tételeit. A bevezető részben Schulz belügyminiszteri államtitkár tárja elénk a *Reichsschulkonferenz* eszméjének fejlődését: mint érelődött meg fokozatosan a háború folyamán és csúcspontját elérte a *Reichsschulgedanke* végcéljában.

A másik kötet az 1920 jún. 11—19-én megtartott értekezlet tárgyalásainak eredményeit foglalja össze az első kötetből eltérő cso-

portosításban és amint a következő felsorolásból látható, nagyobb részletezéssel. I. Iskolai közigazgatás: a birodalom, országok és a községek hatásköre; magániskolák; az iskolaügy egységesítése. II. Az iskolaügy felépítése: gyermekkert, leány- és szakiskolák, népegyetemek és szabad népművelés. III. Elvi nevelés- és oktatásügyi kérdések: iskola és szülőföld, munkatanítás, művészeti oktatás, állampolgári nevelés, testi nevelés, iskolai egészségügy. IV. Tanítók: mindkét nembeliek kiképzése, az iskola igazgatása. V. Tanulók, mindkét nembeliek, ifjúsági jóléti intézmények. VI. Szülők: szülők tanácsa. VII. Külföldi német iskolaügy. Mindegyik kérdés előadója ugyanazt a módszert követi: véleményes jelentés keretében ismerteti az illető tárgykörben lefolyt vitát s végül közli az elfogadott irányelveket (*Leitsätze*). Ezek egymagukban is világos és teljes képet adnak a nagy értekezletnek lefolyásáról s azért felette kívánatosnak tartanók, ha hazai tanügyi körünk okulására Társaságunk Könyvtárának külön füzeteként együtt-tesen megjelenének. A kötet élén Schulz (I. fent) az értekezletnek eredményeit igyekszik levonni; megállapítja, hogy jókora lépéssel sikerült előbbrejutni: a művészeti oktatásról és a munkatanításról szinte egységes felfogás alakult ki, nem úgy a tanítóképzésről s még kevésbbé az egységes iskola dolgában, amely az értekezletnek közép-pontjában állt és egymagában 4 előadót foglalkoztatott. «Az új nem győzött, a régi nem omlott össze.» A részleteken messze felülemelkedik az erkölcsi, mondhatni az egész nemzetre kiható etikai eredmény; az, hogy 10 napi vitatkozás folyamán, amelyben minden pártáryalati férfiák és nők azon tanakodtak, miként lehetne a német iskolaügy szintáját leghathatósabban emelni, sem a politikai ellentét, sem a vallási türelmetlenség nem ütötte fel fejét és beigazolódott az, hogy az egyesítésre irányuló törekvések lehetségesek és szükségesek (4. l.). Ez a tanulás és okulás — gondolom — Németországon kívül is visszhangot kelthetne. De van még egy, amely szerintünk nem kevésbbé fontos. S ez az iskolaügy egészének felkarolása és a reformoknak az egésznek részeire való szerves, tervszerű kiterjesztése. Ezzel szemben a közelben azt látjuk, hogy az oktatásügynek hol ezt, hol azt a csücskét ráncigálják elő ötletszerűen, megfélekedzvé az arról, hogy az ilyen helyi mütét nemcsak fájdalmas, de zavarólag hat a többi szervekre, az egész szervezetre.

Bár helyszűke miatt részletekre nem terjeszkedhetünk ki, megakartunk győződni arról, vajjon a németeket is foglalkoztatják-e azok az országgra szóló reformok; amelyekről a magyar pedagógiai glóbusz egy idő óta visszhangzik. Megállapíthatjuk, hogy ezekben a terjedelmes kötetekben nem akadtunk egy érdemleges szóra sem az ifjúság-céllövéséről, katonai és irredenta neveléséről. Bár nem egy helyen (pl. 139, 217. l.) utalnak a versaillesi békére és az általa felidézett ínségre, határozottan kárhoztatják a nemzetek gyűlölködésére irányuló nevelést, a fiatal lelkek korai megmételvezését, amely Franciaországban évtizedek óta hagyományos (125. l.). Szóval s igen bölcsen nem kürtölik világgá azt, amit ezen irányban tesznek vagy terveznek. Időszertűségénél és tartalmánál fogva különös figyelmet érdemel a *Staatsbürgerkunde* c. fejezet (122—30. l.). A birodalmi alkotmányának 148:3. cikkelye értelmében az állampolgári nevelés külön tantárgyként szerepel. Az értekezlet szerint ennek szellemét be kell vinni az egész

tananyagba, az idevágó ismereteket. (alkotmány és közigazgatás, gazdasági és társadalmi élet, *Austandskunde*) a különböző tantárgyak és osztályok között tervszerűen kell felosztani, a legfelső osztályokban pedig heti 1—2 órában külön tantárgyként beilleszteni. Hogy ennek a tanításnak mi legyen a főcélja, azt a következő jellemző kifejezések szemléltetik: *Gesinnung, Gemeinschafts- und Gegenwartskunde, Erziehung zum Verständnis der Wirklichkeit*. Beható megvitatásban részesült a tanerőknek megfelelő kiképzése is, amiről már a képesítő vizsgálaton tartoznak beszámolni. A 128. lapon olvassuk, hogy Radbruch és Rühlmann tollából legközelebb, a mai követelményeknek megfelelő *Handbuch der Bürgerkunde* fog megjelenni.

Ezen ismertetésen felül feleslegessé válik a két könyvnek külön ajánlása, amelyeket az alkalmon túlterjedő maradandó érték illet meg. Aki a német közoktatásügynek mai állapotát és küszöbön álló fejlődését meg akarja ismerni, az nem nélkülözheti ezt a két művet. Sajnálattal s egyúttal meglepetéssel kell megemlítenünk, hogy mindkét kötet híján van a címszavak szerint rendezett tárgymutatónak s hogy a második csak nagyon elvétve utal az elsőre. Ez az alaki hiány kétszeresen kéri a hagyományos német alaposság mellett.

Kemény Ferenc.

Die Erziehung des Kindes zur Gesundheit und Arbeitsfreudigkeit. Von Frau Elsbeth Krukenberg-Conze. Mit 39 Bildern auf 16 Tafeln. Union Deutsche Verlagsgesellschaft. Stuttgart. Leipzig. Berlin. (226 l.)

A nevelésről beszél a jeles szerző s gondos, mindenre kiterjedő figyelme szinte kiaknázza a fölvetett tárgyat. Könyve első részének eszmenete a következő:

Minden ember Istennek egy gondolata. Köteles tehát mindenki ezt az isteni gondolatot, azaz önmagát fejleszteni, tökéletesíteni. Ez a tökéletesítés kettős irányú: külső és belső. Az ember szerezen ügyességet, biztosságot, érte meg a világot és uralkodjék szenvedélye. Viszont belsőkbe elmélyedve kutassunk újabb és újabb értékes erőforrásokat. Így ki fog fejlődni bennünk az önbecsülés s egyúttal mélységes örömet fogunk érezni különösen akkor, ha másokon segíthetünk. Rajta kell lennünk, hogy a gyermekben szunnyadó tehetséget felébresszük, de a gyermek mindig a saját erejéből fejlődjék.

Népegészségre, néperkölcsekre nem igen gondoltak Németországban, pedig a népek jövője inkább ettől függ, mint azoktól az anyagi javaktól, amelyekre leginkább törekedtek. Egyáltalában sok a természetellenes a nevelésben. Ilyen pl. az új élet keletkezésének elhallgatása, a folytonos ülés, a mozgás nélküli állapot otthon is, az iskolában is.

Az ifjúság nevelése hasonló ahhoz, hogy a patak vizét visszaszorítják. A víz fölhalmozódik, majd rettenetes erővel áttöri a gátat és pusztít, rombol. Azért az az ifjú, akit így neveltek, azt hiszi, a szabadság arra való, hogy kiaknázza az életben kínálkozó élvezeteket. Ez különösen a népnél rossz. 13—14 éves korában az életbekerül az ifjú; a mulató, a mozi, a szennyirodalom, a nagyvárosi élet teljesen elrontja. Ha tehát a nép rétegeiből kikerülő mindkét nembeli ifjúság nem önálló, hamar elbukik.